

Ugotavljanje preteklosti porekla Foersterjeve dediščine

IGOR KORŠIČ

Gospod Ivan Nemanič iz Arhiva Slovenija nam je 10. 3. in 10. 6. 1997 pokazal nenaslovljen film, imenujmo ga FILMSKA TEHNIKA V NEMČIJI, ki ga je našel v zapuščini Maria Foersterja. 10. 6. nam je pokazal še nekaj ostalih filmov iz Foersterjeve zapuščine: BERLINSKA REPORTAŽA, 1936, FILMSKI KONGRES 1935, OTVORITEV AVTOCESTE FRANKFURT M - DARMSTADT, 1935. Želel je naše mnenje o tem, ali gre pri FILMSKI TEHNIKI V NEMČIJI za film, ki ga je posnel Mario Foerster.

Film smo si ogledali ob dveh priložnostih na montažni mizi. Pri analizi sta sodelovala izr. profesor Karpo Godina in montažerka Zvezdana Sabotič, ki sta pristojna za vse ugotovitve v zvezi s filmskim trakom in drugimi tehničnimi detajli.

Film je sestavljen iz dveh tematsko različnih delov. Prikazuje brata Skladanowsky, zagotovo Maxa, morda, verjetno tudi Emila, in njun projektor "bioscop" ter snemanje dveh filmov, verjetno v studijih UFE. Ta slednji del filma o snemanju filma se osredotoča predvsem na tehnične pripomočke: premično leseno poševno dvigalo s stolom za kamero, mikrofona z bumom, napravo ali del naprave za snemanje zvoka, svetila ...

Film je na formatu 16 mm, črno-bel, dolg 393 sličic. Film ima dve acetonski zleпки, in sicer med delom, ki prikazuje brata Skladanowsky in njuno napravo (ta del, sekvenca, se pojavlja na začetku in na koncu filma), in delom, ki je posnet v studiu.

Kadri predstavitve Skladanowskih pred in po posnetkih (reportaže) iz studijev so identični.

Oba dela filma sta označena z vrezi, ki so znaki za laboratorijsko uravnavanje osvetljenosti, kar pomeni, da gre za obračalni film, izvornik, za ničelno kopijo.

Na filmu je napis Agfa sicherheits film safety film, gre torej za negorljivi film. Sledi montažnih zlepek med ostalimi kadri ni videti. Če bi bil film montiran na 16 mm traku, bi bile vidne. Videti pa je presvetljene začetne sličice. To pomeni, da je bil vsaj tisti del filma montiran v kameri. Ta postopek je viden tudi pri nekaj ostalih Foersterjevih filmih, denimo v Berlinski reportaži, 1936, Otvoritev avtoceste Frankfurt M - Darmstadt, 1935, Berlinske razstave, 1935 in Filmski kongres, 1935.

Da je film kopiran z nekega drugega izvornika, potrjujejo tudi napisi Agfa - safety film, Agfa sicherheits film, ki so vidne na robu traku, ki niso v isti vrsti in so manjše kot običajne omenjene oznake.

Če gledamo sliko (napis) z emulzijske strani in je prav obrnjena, gre za kopijo izvornika. Če gledamo sliko iz lakirane strani in je slika pravilno obrnjena, gre za izvornik. Začetek z aparaturo in

obema Skladanowskima je kopija. Sredina, posneta v filmskih studijih, je tudi kopija. Zadnji del, ponovljena sekvenca z bratom Skladanowsky, identična kot na začetku, pa je izvornik, saj ima moški na reverju gumb na desni strani in emulzija je obrnjena drugače kot v prvem delu.

Kopija iz dub negativa je obrnjena enako kot original.

Max Skladanowsky bi lahko bil na posnetku star okoli šestdeset let. Oba dela filma sta posneta reportažno, improvizirano, včasih improvizirano komponirana, včasih slabo osvetljena in sta osredotočena na tehnične detajle. Za tehnične aparature v studijih se tudi zdi, da so nekako za sredino tridesetih let novosti, na primer kondenzatorski mikrofona, ki visi z buma.

Gospod Nemanič vprašuje, ali je mogoče, da bi film posnel in zmontiral gospod Mario Foerster, ki se je leta 1935 mudil v Berlinu na specializaciji.

Maks Skladanowsky je umrl leta 1938, torej pozneje. Reportažno snemanje kaže na to, da je bilo snemanje improvizirano. Tehnične novosti spadajo v obdobje sredine tridesetih let in bi logično zanimalo nekoga, ki je na filmski specializaciji.

Film je precej spretno zmontiran, upošteva gibanje kamere, gibanje v sliki in ritem.

Predstavlja tudi smiselno celoto, nekako demonstracijo napredka v filmski tehniki od nemških pionirjev filma Skladanowsky in njunega bioscopa, do takrat verjetno najsodobnejšega nemškega filmskega studija. Lahko bi bil tudi namenjen informiranju filmskih kolegov v Ljubljani.

Načeloma je mogoče, da je Foerster gradivo, uporabljene posnetke, ki so lahko bili tudi na 35 milimetrskem filmu, dobil pri UFI (ali kje drugje) in jih je sam zmontiral.

Proti temu govori izbor zgolj tehničnih motivov na posnetkih in omenjena reportažna kvaliteta posnetkov, posebej kar se tiče osvetljave in kompozicije, zlasti v posnetkih s snemanja. Tisti del je snemal nekdo, ki je moral biti neopazen med snemanji v studijih, in torej ni namenski, informativni ali industrijski film, ki bi prikazoval tehniko in opremo studijev.

V prid hipotezi, da je film narejen iz dobljenih posnetkov, pa govori dejstvo, da je Foerster sicer tudi uporabljal gradiva, ki jih očitno ni sam snemal. Denimo sekvenca o privatnem življenju filmskih zvezd družbe UFA v reportaži Filmski kongres 1935, so verjetno del propagandnega gradiva podjetja UFA.

Mogoča in najbolj verjetna pa je "kombinirana" hipoteza, namreč, da je del filma s sne-

manj v studijih med leti 1935 in 1938 posnel na 16 mm Foerster sam. Že omenjeno improvizirano osvetljevanje in interes za tehnične detaje, ki zagotovo niso del kakšnega namenskega filma, bi to mogli potrjevati. Sekvenca z bratom Skladanowsky pa bi lahko bila del propagandnega gradiva podjetja UFA, h kateremu so spdale tudi že omenjene pripovedi o privatnih življenjih tamkajšnjih zvezd.

Opis kadrov:

1. detajl roke: vlaganje filma
2. detajl roke: napenjanje filma
3. detajl, nagib navzgor: od napisa Skladanowsky's hioscop, spodaj do vrha projektorja
4. veliki plan: portret Maxa S.
5. bližnji plan: portret Emila
6. detajl: zobniki na koleščkih zgoraj (do tu 330 sličic ca 14')
7. bližnji plan: kamera, igralce, sedež z dvigalom za snemalca
8. malo bližje, isto: snemalec na sedežu
9. bližnji plan: bum z mikrofonom, zasuk na igralce
10. bližnji plan: začetek vožnje dvigala nazaj
11. ameriški plan: režiser daje napotke skupini igralcev
12. enak kot prejšnji
13. nagib navzgor z igralcev na reflektorje
14. srednji plan, zgornji rakurz: masker popravlja masko škofu
15. srednji plan: odhod maskerja iz prejšnjega kadra
16. bližnji plan: spust na dvigalu
17. bližnji plan: dvig kamere
18. bližnji plan: nadaljnji dvig kamere
19. bližnji plan: kamera stoji
20. bližnji plan: vožnja kamere nazaj
21. splošni plan: asistent kamere s centimentrom (merilnim trakom)
22. splošni plan: navodila igralcem
23. splošni plan: navodila igralcem
24. total: studio z dvigalom od zadaj
25. bližnji plan: popravljanje maske igralca v fraku
26. veliki plan: igralec z roko maskerja, ki jo leta odstrani
27. srednji plan: udari klapo
28. srednji plan: za šankom, igralka si popravlja šminko
29. detajl plan: roka prižge aparaturo za snemanje zvoka
30. splošni plan: igralci vstanejo iz izza mize
31. splošni plan: igralci plešejo, del iz studija, 759 sličic
32. veliki plan: Max Skladanowsky
33. bližnji plan: Emil Skladanowsky
34. detajl: roka vlaga film
35. detajl: roka napenja film
36. veliki plan nagib navzgor: prikaz aparata od napisa "hioskop" navzgor do Maxa.

Ponem bratov Skladanowsky pri odkritju filma

Oče Carl Skladanowsky (včasih Skladanowsky, Skladanowsky, na aparatu, ki ga kažeta brata, pa Skladanowsky) je bil prikazovalec predstav z lanterno magico. Max je bil priučen fotografiranja in slikanja na steklo in izdelovanja naprav za gledališko osvetljava. 1979. je naredil plošče in napravo za preliv z uporabo dveh lantern magice za potrebe svojega očeta. Bil je na turneji po Nemčiji s svojim očetom in bratom Emilom. 1889-92 je skonstruiral Mehanično gledališče in potem bil na turneji z njim po Nemčiji pod imenom Hamilton Brothers. Od leta 1890 do 1897 je napravil načrt in izdelal kamero, projektor in drugo opremo za rezanje, perforiranje, kopiranje in razvijanje filma. Leta 1892 je posnel šestsekunden film brata Emila, ki hodi po strehi, in izdelal prvo knjižico-film o tem. 1895. je dokončal svoj prvi bioscop projektor, imel javne projekcije v berlinskem Wintergarten gledališču, dva meseca pred Lumierovo prvo projekcijo. Z izboljšano kamero je posnel več filmov, s katerimi je bil na turneji po Evropi. Filme so sestavljali tako dejanski kot izmišljeni prizori. Med njimi so bili naslednji: predstava variete, Tivoli, berlinske ulice, Napoleona na sveti Heleni, Devica Orleanska in kratke komične situacije, na primer lov na muho.

Od leta 1907 je ustanovil družbo PFA (projekcija za vsakogar), ki je izdelovala filme - knjige in filmske kamere v berlinski tovarni kamer. Od leta 1935 je imel častne predstavitve v Nemčiji in na Japonskem. Sin Erich Skladanowsky je zgodovinar filma.

Brata Skladanowsky sta odkrivala film hkrati z bratom Lumiere, Edisonom in drugimi pionirji filma. Filme sta morda snemala že pred Lumieri. Toda kot rojstni datum filma se šteje dan prve javne, komercialne projekcije. Čeprav sta Skladanowska imela javne projekcije pred Lumieri, je bila pri odločanju o prvenstvu Lumierov pri izumu filma odločilna kakovost tehnične rešitve njenega Cinematographa, saj je le-ta vseboval vse bistvene tehnične rešitve sodobne kamere in projektorja. Bioscop bratov Skladanowsky je tehnično precej bolj pomanjkljiva naprava z dvema objektivoma, ki sta vsaka z devet sličic na sekundo hkrati projicirala sliko, ki je tako dosegla frekvenco šestnajst sličic na sekundo. Gre torej za bolj zapleteno in manj učinkovito napravo od "cinematographa".

BERLINSKA REPORTAŽA, 1936

(Naslov v slovenščini in nemščini)

Dolžina 113,15 m, nemi

Film je izjemno kvalitetna dokumentarna pripoved o velemestnem utripu Berlina. Gre zagotovo za estetsko najkvalitetnejši, najbolj večče pripovedovani slovenski film svojega časa, ki je,

kar se filmske pripovedne tehnike tiče, primerljiv z najboljšimi dokumentarnimi filmi tistega časa, ki so nastajali denimo v Veliki Britaniji in Ameriki.

V večjem delu gre za izvirnik obračilnega 16 milimetrskega Agfa "varnostnega filma". Film je bil montiran dvakrat, na dva različna načina. Najprej neposredno v kameri, o čemer pričajo presvetljene prve sličice v vsakem kadru. Da so bile verjetno te montažne rešitve poboljšane, pa pričajo acetonske zlepke. Te zlepke so tudi na tistih mestih, kjer so bili naknadno dodani naslov in mednapisi.

V filmu se uporabljajo različni objektivni, med drugimi tudi na treh mestih zoom. Zoom so prav leta 1936 dali na trg tako v ZDA kot v Nemčiji, zato je šlo za veliko tehnično novost, ki se je ni uporabljalo veliko do konca petdesetih, začetka šestdesetih let.

Kombinacija zoomiranja naprej in nazaj v katedrali je sploh presenetljivo dohro izpeljav postopek.

Vprašanje je, ali je vse gradivo posnel gospod Foerster sam ali je kaj dobil v studijih družbe UFA. Denimo gradivo o preizkušanju zoom objektivov. Morda je sam preizkušal te objektivne za podjetje UFA. Glede na to, da omenjeni posnetki nikakor ne izstopajo iz pripovednega koncepta Berlinske reportaže, pa je popolnoma mogoče, da je tudi te posnetke posnel gospod Foerster sam.

Za BERLINSKO REPORTAŽO ne moremo z gotovostjo ugotoviti, ali gre za kopijo ali original. Napis AGFA na začetku je original. (Z lakirane strani se pravilno čita.) Modri napis AGFA je kopija. Nemški napis se čita z emulzije in je prva kopija originala. Slovenski napis se pravilno čita z lakirane strani in je lahko original (posnet v laboratoriju za trike ali kot projekcija na platno). Preliv je kopija, obrnjena kot original. Ostali beli vmesni napisi na črni podlagi so pozitiv kopije. Obrnjeni so kot original iz tub negativa. Položaj napisov tovarniških oznak med perforacijo ni merilo za ugotavljanje, ali je material original ali kopija, prva, druga itd, saj se dvojno perforiran trak lahko kopira ali od začetka ali od konca. Zoom je narejen z objektivom, v kameri. V prostoru med perforacijami vidimo nadaljevanje slike, ki je posneta. Povekod je slika razširjena v celoten medperforacijski prostor in daje enak vtis, kot če bi gledali današnji super 16 mm format. Ni možno ugotoviti, ali je to posneto s kamero ali gre za posledico kopiranja. Material, za katerega predvidevamo, da je izvirnik, ima tovarniške oznake spodaj. Nekateri posnetki v filmu, med ostalimi tudi posnetki galebcev, imajo te napise zgoraj. Mogoče je, da je bil trak pri snemanju vstavljen v kamero od leve proti desni. Dvakrat je kader podaljšav s koščkom kopije istega kadra. Kadri z jadmnicami so enaki kot vmesni napisi, torej pozitivni.

Marjan Foerster, Berlinski policist pelje skupino otrok preko ceste,
Berlinska reportaža iz leta 1936
Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije